

VLINDER- EN HOMMELMONITORING IN DE GOOI EN VECHTSTREEK, 2008 - 2022

Adriaan van Doorn, Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek

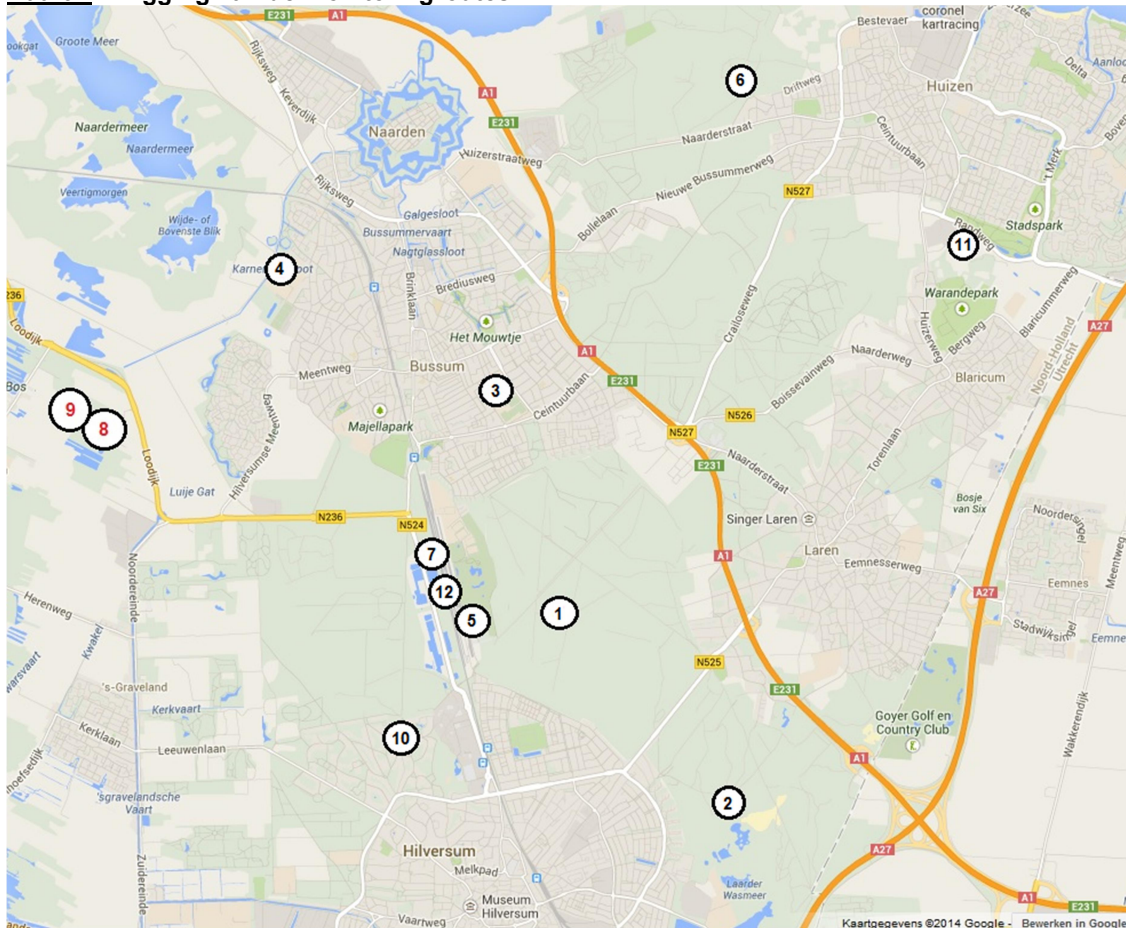
Maart 2023

1. Inleiding

Leden van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek, opgericht in 2007, lopen sinds 2008 een aantal monitoringroutes voor vlinders en libellen. De routes zijn opgesteld in overleg met De Vlinderstichting en de data worden ingevoerd in hun meetnetstelsel. Dit rapport doet verslag van de vlinderwaarnemingen, zowel van dagvlinders als ook, vanaf 2011, van enkele dagactieve nachtvlinders (voorkomend op de zogenaamde tellijst van de Vlinderstichting), en sinds 2018 ook van de hommellaarvingswaarnemingen op de vlinderroutes.

Het aantal getelde monitoringroutes varieerde gedurende de jaren, van 5 routes in 2008 tot 9 routes in 2022. Twee routes (nr. 5, Natuurbrug en nr. 6, Limitische Heide) zijn inmiddels afgefallen. Alle locaties worden weergegeven in kaart 1. Tabel 1 geeft meer informatie over de routes. Momenteel zijn 12 tellers actief (1 of meerdere per route).

Kaart 1 – Ligging van de monitoringroutes

Tabel 1 - Routeinformatie			
Locatienummer	Naam	Routenummer	Lengte (meters)
1	Aardjesberg	1611	300
2	Blukheide	1550 en 2270	850+200=1050
3	Groene Long	1552	450
4	Laegjeskamp	1551	800
5	Natuurbrug	1610	800
6	Limitische Heide	1643	350
7	Zanderij Crailo	1553	450
8 en 9	Ankeveen	1783 en 2777	1000+850=1850
10	Heksenwei	1769	350
11	Warandepark	1642	400
12	Verbindingspad	1997	400

2. Gebiedskarakteristieken

Locatie 1 - Aardjesberg: droge heide, bosrand en natuurlijk beheerd akkerland (GNR). Veel voorkomende soorten zijn *hooibeestje*, *klein koolwitje* en *kleine vuurvliinder*.

foto Pascal

foto Pascal

hooibeestje

Locatie 2 - Blukheide: droge heide en bosrand (GNR). Veel voorkomende soorten zijn *hooibeestje* en *kleine vuurvliinder*. *Groentje* en *heivliinder* doet het hier ook goed.

foto Pascal

foto Conny

groentje

Locatie 3 - Groene Long: bloemrijk grasland en natuurlijk beheerd park (gemeente Bussum). Veel voorkomende soorten zijn *bruin zandoogje* en *klein koolwitje*.

foto Pascal

foto Adriaan

klein koolwitje

Locatie 4 - Laegieskamp: droog bloemrijk grasland naast vochtige laagtes, bosrand, extensief beweid (NM). Veel voorkomende soorten zijn **bruin zandoogje** en **icarusblauwtje**.

foto Adriaan

foto Adriaan bruin zandoogje

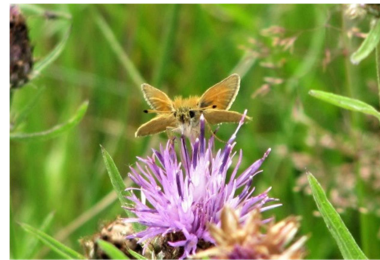
Locatie 5 - Natuurbrug: fietspad met bloemrijke bermen, daarnaast houtwallen, natuurverbinding tussen bos en heide (GNR). Veel voorkomende soorten zijn (waren?) **bruin zandoogje**, **klein koolwitje** en **zwartsprietdikkopje**. Vanaf 2015 wordt hier niet meer gemonitord.

foto Anja

foto's Adriaan

zwartsprietdikkopje

Locatie 6 - Limitische Heide: droge heide, bosrand (GNR). Er werden nooit veel vlinders gezien, wel regelmatig **citroenvlinder** en **klein koolwitje**. Vanaf 2020 wordt de route niet meer geteld.

foto Pascal

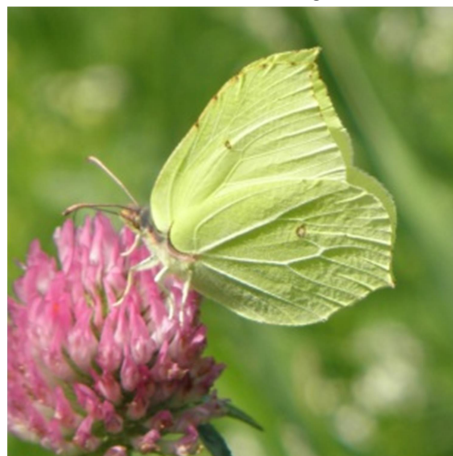

foto Pascal citroenvlinder

Locatie 7 - Zanderij Crailo: droog bloemrijk grasland, overgaand in vochtige oeverzônes (GNR). Veel voorkomende soorten zijn **bruin zandoogje** en **icarusblauwtje**.

foto Pascal

foto Pascal icarusblauwtje

Locatie 8/9 - Ankeveen: vochtig, deels bloemrijk grasland, enkele bosranden (NM). Veel voorkomende soorten zijn **bruin zandoogje**, **dagpauwoog** en **klein geaderd witje**.

foto Adriaan

foto Adriaan klein geaderd witje

Locatie 10 - Heksenwei: droog bloemrijk grasland en bosrand (gemeente Hilversum). Veel voorkomende dagvlinders zijn **bruin zandoogje** en **zwartsprietdikkopje**.

foto Pascal

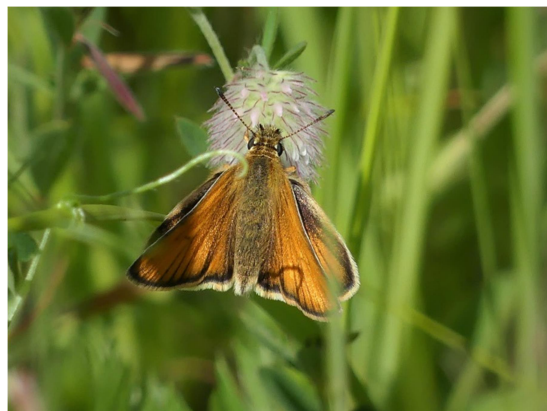

foto Conny zwartsprietdikkopje

Locatie 11 - Warandepark: droog bloemrijk grasland en natuurlijk beheerd park, gelegen in een oude zandafgraving (gemeente Huizen). Veel voorkomende dagvlindersoorten zijn **bruin zandoogje**, **hooibeestje** en **kleine vuurvlinder**.

foto Pascal

foto Adriaan kleine vuurvlinder

Locatie 12 - Verbindingspad: bospad, oever en volkstuinten, calamiteitenroute tussen Natuurbrug en Zanderij Crailo (GNR). Veel voorkomende soorten zijn **bruin zandoogje**, **citroenvlinder** en **klein koolwitje**, terwijl ook **groot dikkopje** relatief vaak gezien wordt.

foto Conny

foto Adriaan groot dikkopje

3. Methodiek

Als we de datasets van de voorbije jaren in Meetnetten bekijken, valt enerzijds op dat er in sommige weken niet gemonitord werd (slecht weer, geen tijd, vakantie, enz.), maar anderzijds ook dat er in sommige weken meer dan één keer geteld is (vooral in topweken). Bij de verwerking van de monitoringdata door het CBS voor de landelijke trends wordt daar uiteraard rekening mee gehouden. Aangezien dergelijke trendberekeningen in mijn geval lastig zijn, heb ik gekozen voor een andere benadering: de waarnemingen worden per week gepresenteerd. Daarbij blijven (in de figuren hieronder) de vakjes van weken zonder monitoring 'leeg', terwijl de dataset van weken met 2 of meer monitoringrondes wordt gereduceerd tot één waarneming. Bij die reductie wordt niet simpelweg gekozen voor één van de monitoringrondes, maar wordt van iedere soort steeds de hoogste score binnen die week gebruikt. Op die manier kan per gebied de vlinderstand binnen een jaar en tussen jaren goed vergeleken worden.

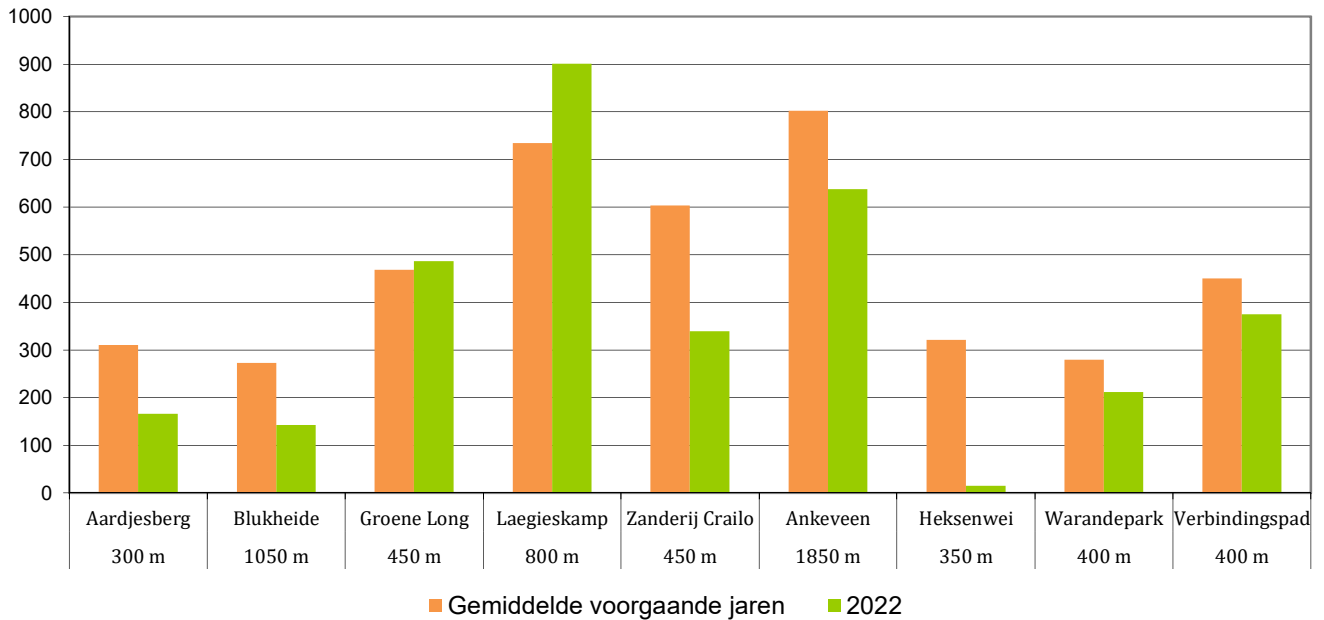
4. Totaaloverzicht van de waargenomen dagvlinderaantallen

Figuur 1 laat per monitoringroute zien hoeveel dagvlinders in 2022 waargenomen werden en hoe zich dat verhoudt tot het gemiddelde van de voorgaande jaren. In Laegieskamp werden in 2022 meer vlinders geteld

dan gemiddeld, in de Groene Long ongeveer even veel, maar in alle andere terreinen minder dan gemiddeld. De Heksenwei valt uit de toon omdat daar slechts enkele keren geteld kon worden.

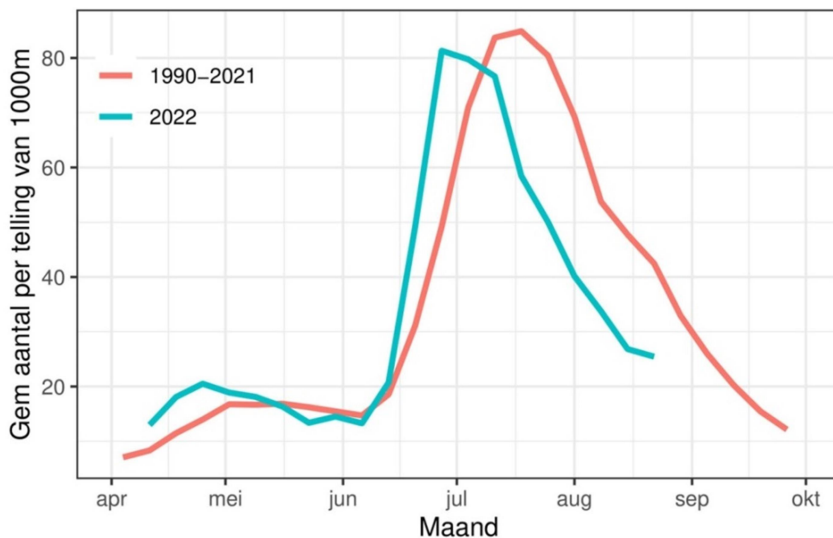
Figuur 1

Totaal aantal waargenomen dagvlinders in 2022 t.o.v. het gemiddelde van de voorgaande jaren, per monitoringroute (routes van de Vlinderstichting)

De verklaring voor het geringe aantal vlinders op de meeste routes ligt vermoedelijk bij de weersomstandigheden. Het voorjaar van 2022 was zonnig en relatief warm, maar vooral ook erg droog, waardoor er al snel een neerslagtekort ontstond en de grondwaterspiegel daalde. Dit weertype hield in de zomermaanden stand, zodat het weliswaar veelal mooi vliegweer was voor de vlinders, maar hun voedsel- en waardplanten vaak zwaar te lijden hadden. Dit weerbeeld vertaalde zich landelijk in relatief veel vlinders in het voorjaar en daarop aansluitend een relatief vroege (maar ook lage) zomerpiek (eind juni!), waardoor er in de periode juli-augustus relatief weinig vlinders gezien werden (figuur 2).

Figuur 2 – Landelijke trend dagvlinders in 2022 (data van De Vlinderstichting)

Zoals bekend verschillen onze 9 'actieve' monitoringroutes in lengte. Die lengte beïnvloedt natuurlijk ook het aantal getelde vlinders op een route. Een grove benadering van de vlinderrijkdom op de diverse routes kan worden verkregen door het langjarig gemiddelde te delen door de lengte van de route. Dan komt daar het volgende lijstje uit: Zanderij Crailo 1,3 vlinders per m, Verbindingspad 1,1 vlinders per m,

Aardjesberg en Groene Long 1,0 vlinders per m, Laegieskamp en Heksenwei 0,9 vlinders per m, Warandepark 0,7 vlinders per m, Ankeveen 0,4 vlinders per m en Blukheide 0,3 vlinders per m.

5. De waargenomen dagvlindersoorten in 2022

In het werkgebied van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek zijn vanaf de start in 2008 op de monitoringroutes 32 dagvlindersoorten waargenomen. Al deze 32 soorten staan vermeld in figuur 3. In

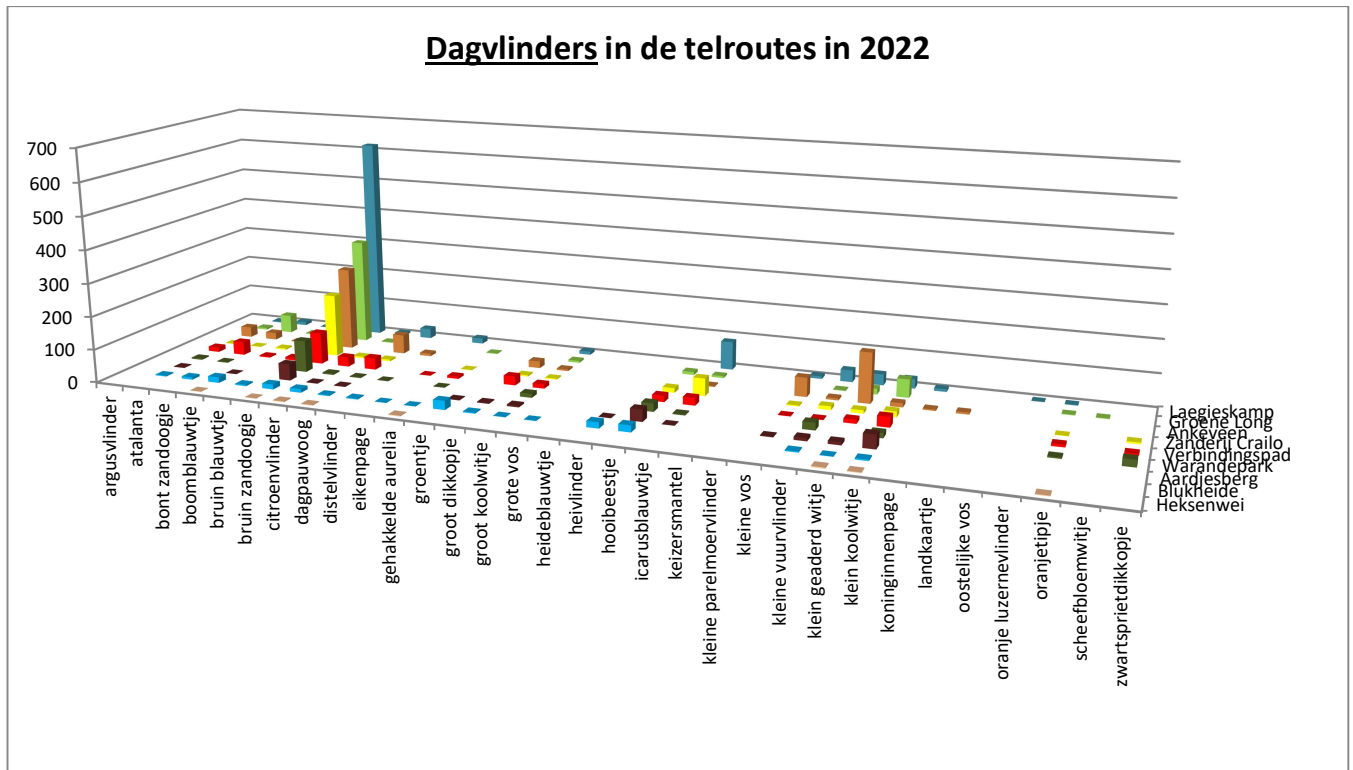

totaal werden in 2022 27 soorten dagvlinders genoteerd, waaronder een nieuweling, de **grote vos**. Deze soort werd op de Blukheide min of meer in een flits gezien en vaag op de foto gezet, maar is wel door de Vlinderstichting als zodanig gevalideerd. In een nieuwsbericht van januari 2023 meldt de Vlinderstichting ook dat 2022 een heel goed jaar was voor de **grote vos**.

Het meest soortenrijk met 19 soorten waren in het voorbije jaar het Verbindingspad en de Blukheide. Niet waargenomen werden **argusvlinder**, **heideblauwtje**, **keizersmantel**, **kleine parelmoervlinder** en **oostelijke vos**. Volgens opgave van De Vlinderstichting is de **keizersmantel** wel aan een opmars bezig binnen Nederland, maar die opmars gaat kennelijk nog aan het Gooi voorbij.

Net als in voorgaande jaren is het **bruin zandoogje** de absolute topper in ons werkgebied, met hoge scores in Laegieskamp, Groene Long, Ankeveen, Zanderij Crailo en het Verbindingspad. In totaal werden daarvan 1639 **bruin zandoogjes** geteld, beduidend meer dan in 2021 (1186 vlinders).

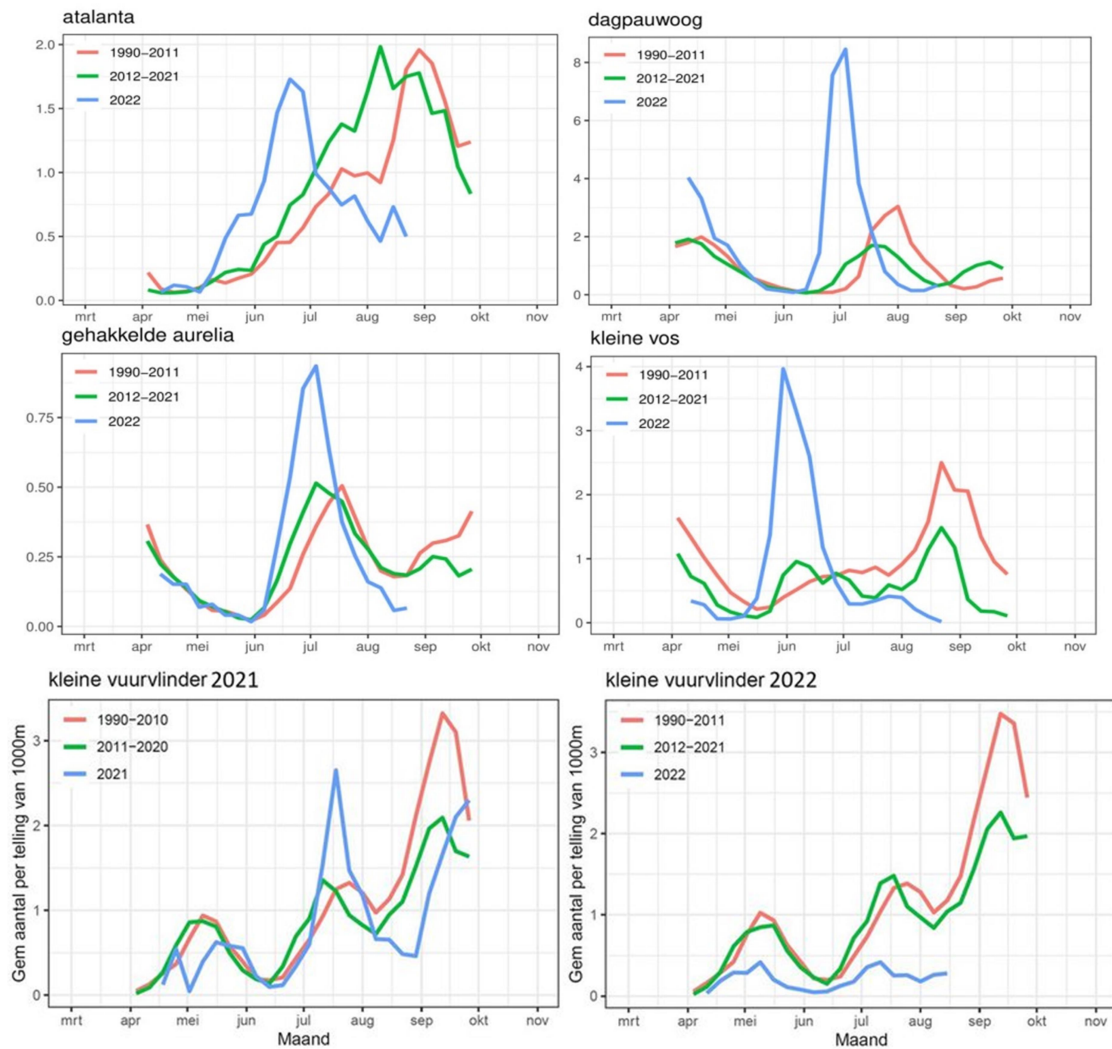
Figuur 3 – Aantal waargenomen dagvlinders in 2022, per monitoringroute

De Vlinderstichting publiceerde in september onderstaande grafieken (figuur 4). Landelijk waren er in de zomer relatief veel waarnemingen van de **dagpauwoog** en **gehakelde aurelia** geweest (piek begin juli) en van **kleine vos** (piek begin juni). Inderdaad werden **dagpauwoog** en **kleine vos** regelmatig gezien in Ankeveen (zie figuur 3), maar niet in de andere terreinen. De **gehakelde aurelia** werd nergens veelvuldig

gezien. De lage score van de **kleine vuurvlieder** (na een goed seizoen in 2021) wordt ook weerspiegeld in onze waarnemingen: weinig gezien in alle terreinen!

Figuur 4 – Waarnemingen van enkele dagvlinders in 2022 (data van de Vlinderstichting)

6. De waargenomen dagvlinderaantallen per route in 2022 t.o.v. voorgaande jaren

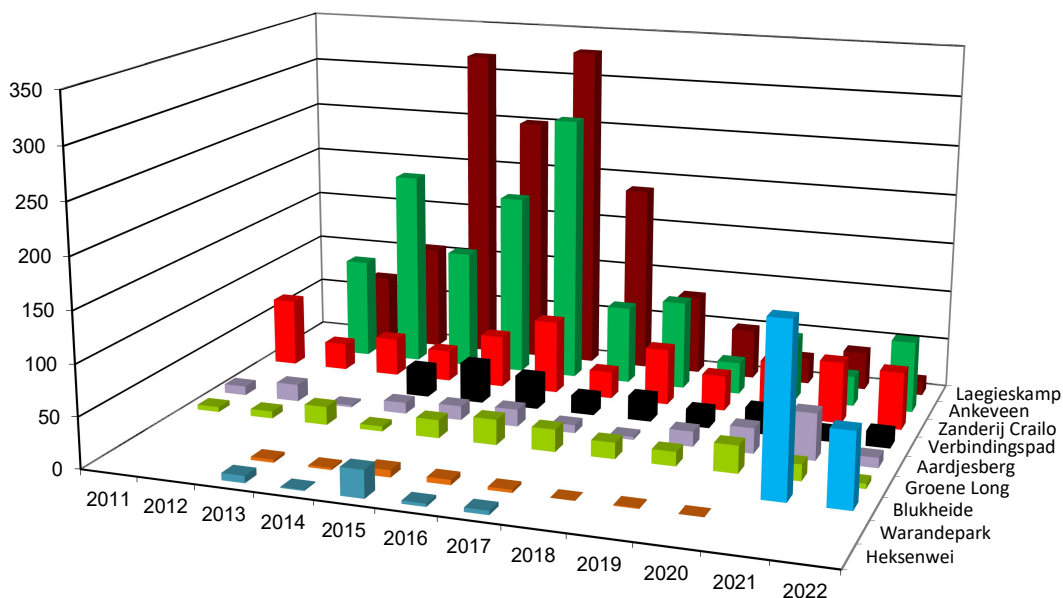
Navolgend worden per monitoringroute de wekelijks getelde aantallen dagvlinders getoond, alsmede de getelde aantallen per soort. Daarbij is dezelfde routevolgorde aangehouden als in figuur 1. Omwille van de overzichtelijkheid worden de wekelijkse scores niet meer vergeleken met die van de voorgaande jaren, maar met het gemiddelde daarvan. De grafieken van de afzonderlijke terreinen zijn voor het gemak steeds op één pagina geplaatst.

7. De waargenomen dagactieve nachtvlinders per route in 2022 en in voorgaande jaren

Sinds 2011 kunnen op de monitoringroutes ook een aantal (13) dagactieve nachtvlinders geteld worden. De te tellen soorten staan opgesomd in de zogenaamde Tellijst van de Vlinderstichting. In de loop der jaren is de lijst wat uitgebreid, zodat er sinds 2019 22 soorten op de lijst staan. Figuur 5 laat zien dat in 2022 op alle actieve routes, behalve Warandepark en Heksenwei, dagactieve nachtvlinders geteld werden. Opvallend is het nog zeer beperkte aantal nachtvlinders in Laegieskamp.

Figuur 5

Totaal aantal waargenomen dagactieve nachtvlinders per jaar en per gebied (monitoringroutes van de Vlinderstichting)

Tabel 2 laat zien welke dagactieve nachtvlinders in de monitoringgebieden waargenomen werden. In totaal zijn het 11 verschillende soorten. De grootste verscheidenheid (6 soorten) werd in Zanderij Crailo gevonden.

foto Conny *metaalvlinder*

Opvallend is (net als vorig jaar) het grote aantal **gewone heispanners** in Blukheide. Daar werden dit jaar voor het eerst ook de **mi-vlinder** en de **sint-jacobsvlinder** gescoord. De **sint-jansvlinder** werd dit jaar weer wat meer gezien in Ankeveen, maar nog lang niet zoveel als in de jaren 2013-2016. Helaas was er nog geen verbetering in het andere bolwerk, in Laegieskamp. De **metaalvlinder** werd dit jaar alleen nog in Aardjesberg gezien (3 exemplaren) en dit jaar niet in Laegieskamp en Zanderij Crailo.

Tabel 2 - Totaal aantal getelde dagactieve nachtvlinders in het jaar 2022 per monitoringroute (soorten uit de Tellijst van de Vlinderstichting).

2022		Laegieskamp	Groene Long	Ankeveen	Zanderij Crailo	Verbindingspad	Warandepark	Aardjesberg	Blukheide	Heksenwei	TOTAAL
Nachtvlinders (tellijst Vlinderstichting)											
bruine metaalvlinder	<i>Rhagades pruni</i>										0
gamma-uil	<i>Autographa gamma</i>	6	3	16	8				10		43
gewone heispanner	<i>Ematurga atornaria</i>				14			2	56		72
klaverspanner	<i>Chiasmia clathrata</i>				17	3					20
kolibrievlinder	<i>Macroglossum stellatarum</i>		1			1					2
lieveling	<i>Timandra comae</i>										0
metaalvlinder	<i>Adscita sticticus</i>							3			3
mi-vlinder	<i>Callistege mi</i>				3			1	4		8
sint-jacobsvlinder	<i>Tyria jacobaeae</i>	3			2	2		1	1		9
sint-jansvlinder	<i>Zygaena filipendulae</i>	5	1	55	13	9					83
zuringspanner	<i>Lythria cruentaria</i>							3	2		5
Totaal		14	5	71	57	15	0	10	73	0	245

: de soort is in geen enkel jaar waargenomen in de betreffende monitoringroute

8. De waargenomen hommels per route in 2022 en in voorgaande jaren

Sinds 2018 kunnen er binnen het Meetnet van de Vlinderstichting ook hommels waarnemingen ingevoerd worden. In dat eerste jaar kon dat nog niet op soort, maar vanaf 2019 wel. De resultaten zijn te vinden in tabel 3. In Warandepark en Heksenwei worden nog geen hommels geteld.

Tabel 3 - Totaal aantal getelde hommels per monitoringroute en per jaar

Hommels					
Monitoringroute	2018	2019	2020	2021	2022
Aardjesberg	74	67	137	145	121
Blukheide	130	222	179	123	298
Groene Long	346	421	549	204	326
Laegieskamp	458	595	499	363	346
Zanderij Crailo	55	120	154	144	136
Ankeveen	488	717	679	185	457
Verbindingspad	43	74	124	140	106
TOTAAL	1594	2216	2321	1304	1790

In 2022 werden er in de meeste terreinen weer meer hommels waargenomen dan in het (slecht scorende) voorgaande jaar, behalve in Zanderij Crailo en het Verbindingspad (tabel 3).

Tot op heden worden alleen in Ankeveen en Laegieskamp de hommels op soort geteld. De tabellen 4 en 5 laten zien welke soorten er waargenomen werden. In Ankeveen werd een nieuwe soort vastgesteld, de **veenhommel**. Achteraf beschouwd werd er in Ankeveen ook in 2021 al minimaal 1 exemplaar waargenomen en gefotografeerd. De **veenhommel** lijkt op de **tuinhommel**, maar heeft een veel kortere kop en is over het algemeen kleiner.

foto Adriaan veenhommel

In de invoermodule van de Vlinderstichting wordt een aantal slecht onderscheidbare soorten als 1 soort ingevoerd. Dat betreft het aardhommel-complex (de **aardhommel**, **veldhommel**, **wilgenhommel** en **grote veldhommel**), de **grote** en **tweekleurige koekoekshommel**, en de **boom-** en **vierkleurige koekoekshommel** (zie tabel 4 en 5).

Tabel 4 - Totaal aantal getelde hommels per soort en per jaar in Ankeveen

Naam	Wetenschappelijk	Parasiteert op	2018	2019	2020	2021	2022
aardhommel-complex	<i>B. terr./luc./crypt./magnus</i>			276	191	41	91
akkerhommel	<i>Bombus pascuorum</i>			310	287	97	285
boomhommel	<i>Bombus hypnorum</i>			16	12	20	8
gewone koekoekshommel	<i>Bombus campestris</i>	akkerhommel				1	1
grote of 2kl. koekoekshommel	<i>B. vestalis/bohemicus</i>	aard-/veldhommel			2	3	4
steenhommel	<i>Bombus lapidarius</i>			77	157	5	50
tuinhommel	<i>Bombus hortorum</i>			2		1	4
veenhommel	<i>Bombus jonellus</i>					1	11
boom- of 4kl. koekoekshommel	<i>B. norvegicus/sylvestris</i>	boom-/weidehommel		4	4		
weidehommel	<i>Bombus pratorum</i>			32	26	16	3
TOTAAL			488	717	679	185	457

Tabel 5 - Totaal aantal getelde hommels per soort en per jaar in Laegieskamp

Naam	Wetenschappelijk	Parasiteert op	2018	2019	2020	2021	2022
aardhommel-complex	<i>B. terr./luc./crypt./magnus</i>			153	143	96	55
akkerhommel	<i>Bombus pascuorum</i>			133	137	154	142
boomhommel	<i>Bombus hypnorum</i>			4	6	4	2
gewone koekoekshommel	<i>Bombus campestris</i>	akkerhommel				1	1
grote of 2kl. koekoekshommel	<i>B. vestalis/bohemicus</i>	aard-/veldhommel			54	37	53
steenhommel	<i>Bombus lapidarius</i>			296	154	68	90
tuinhommel	<i>Bombus hortorum</i>				2	1	1
boom- of 4kl. koekoekshommel	<i>B. norvegicus/sylvestris</i>	boom-/weidehommel		6			
weidehommel	<i>Bombus pratorum</i>			3	3	2	2
TOTAAL			458	595	499	363	346

9. Opmerkingen

1. Op monitoringroute 3, de Groene Long, zal door de gemeente Bussum komend voorjaar (verlaat) plagwerk uitgevoerd gaan worden (vier stukken van elk 100 m²).
2. Op monitoringroute 7, Zanderij Crailo, is sprake van toenemend dichtgroeien. Overleg met GNR lijkt nodig om te bezien of dit een gewenste ontwikkeling is. Tevens zou dan besproken kunnen worden of sinusmaaien een optie is.
3. In het terrein van monitoringroute 8 en 9, Ankeveen, zijn in de vorige winter (2021-2022) terreindelen afgeplagd, petgaten gegraven en enkele moerasbosjes verwijderd. Het zanderige deel van de afgegraven grond is gebruikt om plaatselijk de rijpaden door het terrein op te hogen. Dat leverde in het voorjaar van 2022 o.a. veel ***pinksterbloemen*** op op plaatsen waar ze eerder niet groeiden. Een leuke bijkomstigheid!